

Gelijke beloning, ongelijke kansen

Werkers in de pre-industriële textielnijverheid

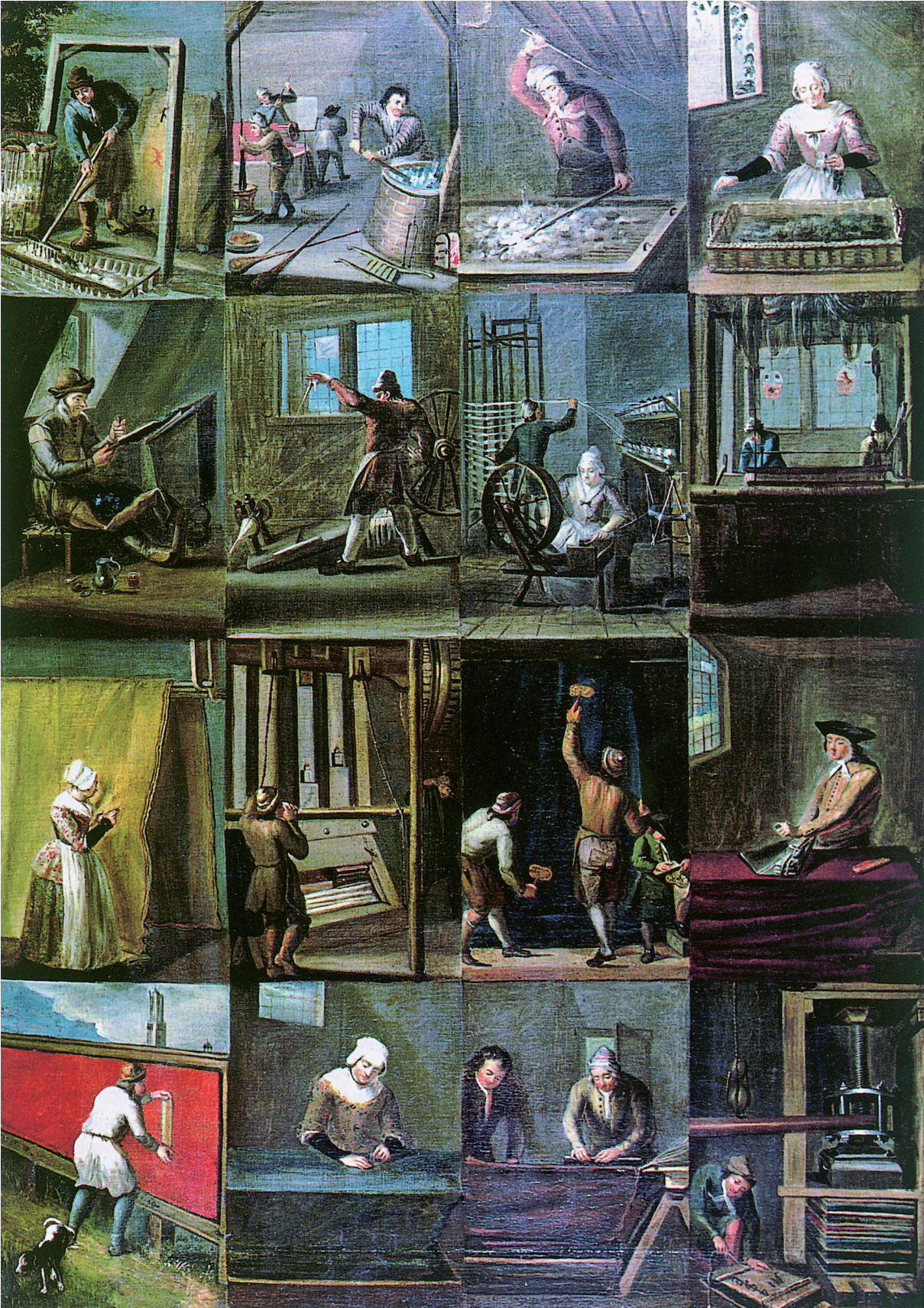
Gerard van Gorp

De inbreng van vrouwen in de pre-industriële textielnijverheid is weinig onderzocht. Er bestaan wel traditionele opvattingen over: vrouwen en kinderen spinnen thuis wol of vlas voor het hoofd van het gezin, de wever. Daarnaast waren er oude vrouwen, meestal weduwen, die in hun levensonderhoud voorzagen door te spinnen voor anderen. Het is erg verheugend dat er nu een studie is verschenen, die meer licht werpt op de rol van spinsters op de arbeidsmarkt.

Elise van Nederveen Meerkerk heeft een proefschrift geschreven waarin zij afrekenet met veel traditionele opvattingen en tracht helderheid te verschaffen over de werkelijke rol van vrouwen op de pre-industriële arbeidsmarkt van de textielnijverheid in de Republiek en wel speciaal de spinsters. Het doel van haar studie is een onderzoek naar de arbeidsparticipatie van vrouwen en de arbeidsverdeling tussen mannen en vrouwen, toegespitst op het spinnen van wollen en linnen garen. De periode die in de titel van haar proefschrift is vermeld is bepaald door volkstellingen die plaatsvonden in Leiden (1581) en Tilburg (1810). Bij die tellingen werd vaak het beroep van gezinshoofden en soms van alle inwoners vermeld, waardoor het waardevolle bronnen vormen. Mede in verband met de beschikbaarheid van bruikbare bronnen heeft zij als representatieve plaatsen Leiden, Tilburg, 's-Hertogen-

'Twee vrouwen op een binnenplaats' door Pieter de Hooch (1629-1684), London, Royal Collection. De vrouw rechts is met de hand aan het spinnen.

Van wol tot laken in zestien taferelen (anoniem), circa 1760. Van links naar rechts en zo van boven naar beneden: wassen van de wol; verven; vlaken (losslaan) van de wol; pluizen van de wol; kaarden of kammen; spinnen; spoelen van het inslaggen en kettingscheren; weven; noppen; vollen; ruwen; droogscheren; borstelen; noppen en stoppen; vouwen en tenslotte persen. (Utrecht, Centraal Museum)

bosch en Zwolle onderzocht. In de eerste twee plaatsen werd vooral wol gesponnen, in de andere twee vooral linnen. Primaire bronnen waren, behalve volkstellingen, o.a. gildenarchieven, rechterlijke archieven (processen) en weeshuis-, werkhuis- en leerjongensregisters.

Uit de bronnen blijkt dat aanvankelijk weinig mannen zich bezighielden met spinnen en dat het vooral door vrouwen werd gedaan. In de loop van de zeventiende eeuw nam het aandeel van de mannen toe. Zo stond bij de telling van 1665 in Tilburg 19% van de mannelijke gezinshoofden die in de textielnijverheid werkten, geregistreerd als spinners. In Leiden was in 1742 dat aandeel 24%. Het overgrote deel van de vrouwelijke gezinshoofden dat in de textiel werkte deed dat als spinster. De toename van het aantal spinners wordt toegeschreven aan de toegenomen productie voor de internationale markt, maar deze kon ook juist een gevolg zijn van een dalende conjunctuur, waardoor de vraag naar wevers afnam en de man toch aan het werk moest zien te blijven. Een opvallend gegeven dat naar voren komt, is dat het spinloon voor vrouwen en mannen gelijk was.

De arbeidsparticipatie van vrouwen in loondienst (dit waren vooral spinsters en dienstboden) kon voor ongehuwde vrouwen en weduwen groot zijn, de schrijfster schat deze voor de weduwen zelfs op 75-94%. De arbeid van getrouwde vrouwen die niet in loondienst sponnen maar voor het gezinsbedrijf van de wever is vrijwel nooit geregistreerd en moet dus buiten beschouwing blijven.

Ongehuwde vrouwen en jonge weduwen konden doorgaans wel rondkomen met het verdiende spinloon of hadden een bijbaantje als wasvrouw of dienstbode, bejaarde weduwen en alleenstaande vrouwen met kinderen hadden daarbij ondersteuning van de armenzorg nodig. Enkelen namen de toevlucht tot bedelen of diefstal.

Waarom waren het vooral vrouwen die sponnen, terwijl het aantal wevende vrouwen zo klein was? De oorzaak was volgens de schrijfster niet dat zij beter geschikt waren voor het spinnen dan mannen.

De oorzaak moet gezocht worden in de zeer geringe mogelijkheid voor vrouwen om het weversambacht uit te voeren. De gilden lieten geen vrouwen toe (behalve weduwen die het bedrijf van hun man voortzetten) en de scholing voor het weversvak stond vrijwel alleen open voor jongens. Hoewel in Tilburg geen weversgilde bestond vond men ook daar slechts zeer weinig weefsters. Weven werd beter beloond dan spinnen. Hoewel er dus wel een gelijke beloning was voor mannelijke en vrouwelijke spinners, was het inkomen voor mannen toch hoger omdat voor hen beter betaalde beroepen open stonden.

In de vergelijking met de drie andere plaatsen valt 's-Hertogenbosch wat uit de toon, om een aantal redenen. Er zijn geen beroepentellingen bewaard gebleven uit de zeventiende eeuw. De auteur heeft registraties uit 1742 en 1775 gebruikt. Nadat de lakennijverheid voor 1650 bijna geheel naar het Brabantse platteland was verplaatst, vooral naar Tilburg, is ook de linnenproductie in de zeventiende eeuw gedecimeerd. Uit de beroepentellingen blijkt de textielnijverheid in 's-Hertogenbosch maar door ongeveer 18% van de gezinshoofden die in de nijverheid werkten, beoefend te worden, waarbij de vrouwen onder hen zich vooral bezighielden met kantwerken en veel minder met spinnen. Het zou wat meer voor de hand gelegen hebben indien in plaats van Den Bosch de linnennijverheid in Twente onderzocht was.

De resultaten van dit onderzoek zijn goed gedocumenteerd. Daar staat tegenover dat door de vele getallen in de tekst en in tabellen, grafieken en staafdiagrammen, het boek niet overal even boeiend is. Deze belangrijke studie heeft de spinarbeid, die altijd wat in het duister was gehuld, voor vier plaatsen aan het licht gebracht. Hoewel de beschikbare bronnen slechts beperkte informatie verschaffen zijn er veel kwantitatieve gegevens boven water gekomen, al moest de arbeid van huisgenoten uiteraard onbelicht blijven. De huidige studie levert een welkome bijdrage tot de kennis van de arbeidsparticipatie van vrouwen en de arbeidsdeling tussen mannen en vrouwen in de pre-industriële tijd. ■■■■

Elise van Nederveen Meerkerk, *De draad in eigen handen. Vrouwen en loonarbeid in de Nederlandse textielnijverheid, 1581-1810*. Proefschrift Vrije Universiteit Amsterdam, Uitgeverij Aksant 2007.